

Ed.

99. Frumvarp til laga

[97. mál]

um þjóðsöng Íslendinga.

(Lagt fyrir Alþingi á 105. löggjafarþingi 1982.)

1. gr.

Þjóðsöngur Íslendinga er „Ó, Guð vors lands“, ljóð eftir Matthías Jochumsson og lag Sveinbjörns Sveinbjörnssonar.

2. gr.

Þjóðsöngurinn er eign íslensku þjóðarinnar, og fer forsætisráðuneytið með umráð yfir útgáfurétti á honum.

3. gr.

Þjóðsönginn skal ekki flytja eða birta í annarri mynd en hinni upphaflegu gerð höfunda hans. Á það jafnt við um ljóð, laggerð, hljómsetningu og hljóðfall þjóðsöngsins.

4. gr.

Ekki er heimilt að nota þjóðsönginn á nokkurn hátt í viðskipta- eða auglýsingaskyni.

5. gr.

Nú rís ágreiningur um rétta notkun þjóðsöngsins og sker þá forsætisráðherra úr. Getur ráðherra veitt undanþágu frá ákvæðum 3. gr., þegar sérstaklega stendur á.

6. gr.

Með forsetaúrskurði skal setja nánari ákvæði um notkun þjóðsöngsins, ef þörf þykir.

7. gr.

Brot gegn ákvæðum laga þessara varða sektum eða varðhaldi. Með mál út af slíkum brotum skal farið að hætti opinberra mála.

8. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Um þjóðsöng Íslendinga hafa aldrei verið í gildi nein lagaákvæði né beinar ákvarðanir stjórnvalda. Lofsöngur Matthíasar Jochumssonar og Sveinbjörns Sveinbjörnssonar, „Ó, Guð vors lands“, hefur smám saman unnið sér hefð sem þjóðsöngur, og munu langflestir Íslendingar líta á hann sem þjóðartákn, hliðstætt þjóðfánanum, sem eigi megi óvirða né vanhelga.

Á lýðveldisárinu voru sett lög um þjóðfána Íslendinga, nr. 34/1944. Þykir einnig ástæða til þess að setja lög um þjóðsöng Íslendinga í líkingu við löggin um þjóðfánann, þar sem staðfest yrði, að lofsöngurinn „Ó, Guð vors lands“ sé þjóðsöngur Íslendinga og eign íslensku þjóðarinnar, og kveðið á um vernd hans gegn misnotkun.

Lofsöngurinn „Ó, Guð vors lands“ var fyrst fluttur við hátíðaguðsþjónustu í Dómkirkjunni í Reykjavík 2. ágúst 1874 í minningu þúsund ára byggðar á Íslandi. Haustið áður hafði Matthías Jochumsson verið gestur Sveinbjörns Sveinbjörnssonar í Edinborg á Skotlandi, þar sem Sveinbjörn var þá búsettur, og þar orti hann fyrsta erindi kvæðisins. Augljóst er, að

kveikjan að ljóðinu voru vers úr 90. sálmi Davíðs, sem Pétur Pétursson biskup hafði þá þegar valið sem ræðutexta við hátíðaguðspjónustur í öllum höfuðkirkjum landsins 2. ágúst þjóðhátíðarárið. Tvö síðari erindi ljóðsins orti séra Matthías í London um veturinn, en lagið samdi Sveinbjörn í Edinborg síðla vetrar eða um vorið 1874.

Á síðustu áratugum 19. aldar og fram yfir aldamót munu flestir hafa litið á „Eldgamla Ísafold“, ljóð Bjarna Thorarensens við lag enska þjóðsöngsins, sem eins konar þjóðsöng Íslendinga. Frá þessu segir Árni Thorsteinsson tónskáld í endurminningum sínum og telur, að íþróttafélög og önnur slík samtök hafi haft forgöngu um, að hér varð breyting á. En það tók langan tíma, að „Ó, Guð vors lands“ ynni sér hefð sem þjóðsöngur. Um 1910 seldi tónskáldið erlendu forlagi, Wilhelm Hansen í Kaupmannahöfn, öll réttindi að laginu, og mundi það vart hafa orðið, ef það hefði þá verið almennt talið þjóðsöngur. En þótt lagið væri nú í eigu útlendinga, grópaðist það æ dýpra í vitund þjóðarinnar sem eitt helsta tákn íslensks þjóðernis, og þótti mörgum óviðfelldið að vita það í eigu erlendra kaupsýslumanna. Tilraunir voru gerðar af hálfu stjórnvalda til að fá réttindin keypt, m. a. kringum Alþingishátíðina 1930, en forlagið reyndist ófúst að láta þau af hendi. Upp úr lýðveldisstofnuninni 1944 komst loks skriður á málið, og 9. desember 1948 afsalaði Wilhelm Hansen réttindunum í hendur menntamálaráðuneytinu. Hinn 15. ágúst 1949 keypti svo ráðuneytið réttindi að ljóðinu af erfingjum Matthíasar Jochumssonar. Síðar tók forsætisráðuneytið við réttindum að ljóði og lagi af menntamálaráðuneytinu og var eigandi þeirra, meðan höfundaréttur var í gildi, en hann rann út 31. desember 1970 að því er ljóðið varðar, en 31. desember 1977 að því er tekur til lagsins.

Telja má, að stjórnvöld hafi óbeint viðurkennt og staðfest stöðu lofsöngsins „Ó, Guð vors lands“ sem þjóðsöngs í fyrsta lagi með þeim kaupum á réttindum lags og ljóðs, sem að ofan greinir, í öðru lagi með vandaðri útgáfu 1957, sem forsætisráðuneytið gaf út og ber undirtitilinn „Þjóðsöngur Íslendinga“, og í þriðja lagi með minningarplötu, sem menntamálaráðuneytið lét setja árið 1974 á húsið nr. 15 við London Street í Edinborg, þar sem lagið var samið og fyrsta erindi ljóðsins var ort. Á plötunni er talað berum orðum um „Þjóðsöngur Íslendinga“.

Með frumvarpi þessu er leitað staðfestingar á fyrri afstöðu stjórnvalda varðandi þjóðsönginn, tekinn af allur vafi í máli, sem mestur hluti þjóðarinnar mun vera einhuga um, og kveðið á um vernd þjóðsöngsins að lögum.

Frumvarp þetta er að ósk forsætisráðherra samið af Gunnari G. Schram, prófessor, í samráði við Gauk Jörundsson, prófessor. Haft var samráð um málið við menntamálaráðherra, ráðuneytisstjóra og skrifstofustjóra menntamálaráðuneytisins og Jón Þórarinsson, tónskáld.